

ภาษา อำนาจ หรือ ความเป็นอื่นผ่านเรื่องเล่ารอบรั้วโรงเรียน

อัจฉราวรรณ บุรีภักดี¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้กล่าวถึงเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจของภาษา โดยเฉพาะแนวคิด ความเชื่อและการใช้ภาษากลางหรือภาษามาตรฐาน ที่มีต่อการสร้างวาทกรรมของผู้คนในสังคม บทความนำเสนอผ่านเรื่องเล่า เน้นถึงสถานะของภาษาไทยและภาษาอังกฤษในความสัมพันธ์กับความเป็นคนชายขอบหรือความเป็นอื่นผ่านเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นในรั้วมหาวิทยาลัยสองเรื่อง และนอกรั้วอีกหนึ่งเรื่อง เรื่องเล่าเกี่ยวกับทัศนคติเกี่ยวกับการภาษาเหล่านี้เกิดขึ้นจริงในประเทศไทย แม้จะเป็นเรื่องราวเพียงส่วนเล็กๆหนึ่งของสังคม แต่ก็อาจช่วยฉายภาพให้เห็นถึงเรื่องอื่นๆ ที่แตกต่างกันในบริบทอื่นที่กว้างขึ้นในโลกที่ซับซ้อนใบนี้ ความเชื่อเรื่องภาษาถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแบ่งแยก กีดกันเกิดขึ้นแทบจะทุกที่ ต่างที่ ต่างเวลา ต่างสังคม ต่างวัฒนธรรม เรื่องราวเหล่านี้สะท้อนว่าภาษาสร้างความเป็นอื่นได้อย่างไร บทความนี้อาจจะทำให้ผู้อ่านเห็นถึงอำนาจของภาษาในมุมที่ท่านอาจจะไม่เคยได้พิจารณามาก่อน นั่นคือภาษาถูกนำไปปรับใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการกับอำนาจ ความรู้และการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและสังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษากลายเป็นเครื่องมือของการสร้างความเป็นอื่นหรือความแปลกแยกได้อย่างน่ากลัว

Abstract

This article addresses language and its power relation. In particular, it sheds light on the impact of the belief of official or standard languages on the construct of social discourses. In this article, it presents narratives of three language users from educational and professional contexts. Based

¹ อาจารย์ ดร.สาขาวิชาภาษาอังกฤษ สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

on the true stories, the article describes language attitude and the status of Thai and English language pertaining to the subaltern or “Other” in Thai society. Although these stories capture language use in different situations and present a slice of the Thai society at large, all episodes of these subaltern experiences coincidentally resonate the shared phenomenon the marginalized positions in Thai society. Language is power for sometimes it is used to serve social and economic division. This article demonstrates how the concept of Other or self-marginalization is constructed through language ideology. The cultural and ideological domination of standard Thai and the powerful status of English in language communities presented in this study is one of everyday life examples of linguistic power.

แต่ละวินาทีหากเราตั้งใจฟังเสียงสนทนา เสียงกระซิบ เสียงนิทนาหรือแม้กระทั่งเรื่องเล่าที่ผู้คนเล่าสู่กันฟังในวงเหล้า โรงพัก ร้านอาหาร สภากาแฟ ศาลารอรถเมล์ ตลาดสด หรือแม้แต่เรื่องราวชีวิตที่เล่าผ่านละครน้ำเน่าน้ำดีที่แข่งขันกันอย่างดุเดือดทางช่องโทรทัศน์ช่องสามห้าเจ็ดเก้าและช่องเคเบิล หากเราฟังเรื่องราวเหล่านี้น้อย่างเปิดใจและตั้งใจ ไม่ทิ้งๆ ขว้างๆ นำเรื่องราวกลับมาปะติดปะต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากบริบทต่างๆ เข้าด้วยกัน เราอาจจะได้เห็นปรากฏการณ์ขนาดใหญ่ทางสังคมอันน่าสนใจหรือสลดใจ ที่สะท้อนความเป็นไปที่เกิดขึ้นในโลกอันแสนวุ่นวายใบนี้เลยก็ได้ ทำயที่สุดในแต่ละวันเราอาจประมวลข้อคิดที่น่าจดจำจากเรื่องราวข้างๆ ตู๋มาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิต การทำงาน และการเรียนการสอน

ผู้เขียนทำงานและอาศัยอยู่ในบริบทการศึกษามหาวิทยาลัยภาคใต้ตอนบน ใช้เวลาส่วนมากไปกับการสอนหนังสือภาษาอังกฤษให้กับเยาวชน อันเป็นทรัพยากรบุคคลของชาติที่อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ เรื่องราวที่เข้ามาในชีวิตแต่ละวันก็หนีไม่พ้นที่จะเกี่ยวข้องกับภาษา ทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาไทย ภาษายาวีและภาษาถิ่นใต้ ผู้คนที่ได้สนทนาแลกเปลี่ยนในแต่ละวันนอกจากจะเป็นนักศึกษาที่ “แหล่งได้” กันเป็นส่วนใหญแล้ว ผู้เขียนก็ฟังเรื่องราวรายวันจากเพื่อนร่วมอาชีพ

ในโลกวิชาการแห่งนี้ อันเป็นสังคมเล็กๆ แคบๆ แบบเดิมๆ ในรั้วมหาวิทยาลัยต่างจังหวัด ไม่ได้มีอะไรน่าตื่นเต้นหรือโลดโผนนัก อย่างไรก็ตามในรอบปีที่ผ่านมา ในความเรียบๆของวิถีชีวิตเรื้อรัง ผู้เขียนกลับพบว่าในบางครั้งมีเรื่องราวเล็กๆ รอบตัวในอุทยานแห่งการศึกษานี้อยู่มากมาย ที่ให้บทเรียนถึงเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจของภาษา โดยเฉพาะแนวคิด ความเชื่อและการใช้ภาษากลางหรือภาษามาตรฐาน ตลอดจนภาษาอังกฤษ ที่มีต่อการสร้างวาทกรรมของผู้คนในสังคม

ไม่เพียงแต่เรื่องราวเหล่านี้จะบอกถึงความเป็นไปของการผูกโยงของอำนาจกับภาษาในเชิงสัญลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1991) แต่ข้อคิดที่ได้ยังทำให้ผู้เขียนตระหนักถึงอำนาจของภาษา และบทบาทอันน่าสะพรึงกลัวของสังคมกระแสหลักที่กำหนดคุณค่าของภาษาให้เป็นวาทกรรมแบบใดก็ได้เพื่อรับใช้ความต้องการของสังคมส่วนใหญ่ จนในบางครั้งคุณค่าที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสมสามารถดำรงอยู่ได้ จนวาทกรรมเหล่านั้นกลายเปลี่ยนเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเป็นบรรทัดฐานในที่สุด โดยที่ไม่มีใครตั้งคำถามถึงความเป็นไปที่ไม่เหมาะสม น่ารังเกียจของคุณค่าเหล่านั้น

เป็นที่ทราบกันดีว่าภาษาโดยตัวของมันเองนั้นแทบจะไม่มีพิษสงอะไรเลยหากปราศจากผู้ใช้ อย่างไรก็ตามเมื่อภาษาถูกนำมาใช้ ทั้งในภาษาพูดและภาษาเขียน ในบางครั้งภาษาช่างมีอำนาจเหนือชีวิตเรา โดยเฉพาะเมื่อภาษาที่ถูกนำไปปรับใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการกับอำนาจ ความรู้และการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและสังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางครั้งผู้ใช้ภาษาแทบจะไม่อยากจะเชื่อว่าภาษากลายเป็นเครื่องมือของการสร้างความเป็นอื่นหรือความแปลกแยกได้อย่างน่ากลัว

บทความนี้นำเสนอเรื่องราวของผู้คนในวงการการศึกษาที่เกิดขึ้นจริงในประเทศไทย สองเรื่องแรกเกิดขึ้นในรั้วมหาวิทยาลัย อีกหนึ่งเรื่องเกิดขึ้นนอกบริบทมหาวิทยาลัย เรื่องราวเหล่านี้อาจเป็นตัวแทนเรื่องเล่าอื่นๆ ปัญหาต่างๆ ในโลกนี้ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กันแต่เกิดขึ้นในบริบทอื่นๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นต่างที่ต่างเวลา ต่างสังคม ต่างวัฒนธรรม ขณะที่เล่าเรื่องผู้เขียนก็พยายามหาคำตอบให้กับคำถามที่ว่าภาษาสร้างความเป็นอื่นได้อย่างไร สามเรื่องราวของคนธรรมดาที่จะนำเสนอในบทความนี้อาจจะทำให้ผู้อ่านเห็นถึงอำนาจของภาษาในมุมที่ท่านอาจจะไม่เคยได้พิจารณามาก่อน

เรื่องของกะทิ: สอบสัมภาษณ์ไม่ผ่านเพราะภาษากลางสำเนียงได้ไม่ได้มาตรฐาน

กะทิ นามสมมติ กำลังศึกษาชั้นปีที่สี่สาขาภาษาอังกฤษ เคยเรียนกับผู้เขียนเมื่อเทอมที่แล้ว กะทิเป็นสาวน้อยหน้าคมสมเป็นสาวนครศรีธรรมราช กะทิกล้าแสดงออก มีพรสวรรค์ในการแสดง มีการบ้านชิ้นไหนที่ให้ได้สี่สิบ ผลงานของกะทิเต็มร้อย น่าประทับใจ เอกกลยุทธ์ที่อาจารย์แนะนำไปใช้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง เธอพูดภาษาอังกฤษชัดถ้อยชัดคำ กะทิเป็นคนสนุกสนาน นอกเวลาเรียนกะทิกับกลุ่มเพื่อนจะมาพูดคุยกับผู้เขียนบ้าง เล่าเรื่องเฮฮา ด้วยภาษาได้ผสมกลางอย่างสนุกสนานให้อาจารย์ฟังอยู่บ่อยๆ จุดประกายความสุขผ่านภาษาพูดแบบ “ทองแดง” คำทุกคำเรียกเสียงหัวเราะได้ดังสนั่น ผสมกับความเป็นของตัวเองที่ประกาศก้องว่า “หนูเป็นเด็กบ้านนอกค่า” วันหนึ่งเราคุยกันเรื่องประสบการณ์การเข้ากรุงเทพฯ เพื่อฝึกงาน กะทิเล่าอย่างสนุกสนาน ตอนหนึ่งของบทสนทนา เธอเล่าว่า

“อาจารย์ไปเยี่ยมหนูมั้งนะเวลาหนูฝึกงานที่กรุงเทพฯ หนูกลัววันเฝ้าเวลาไปทุกทีพวกเราต้องงูมูกกันนะอาจารย์ เดี่ยวหลง อาจารย์รู้ไหม รถไฟฟ้ามันนะ หนูยังขึ้นไม่เป็นที ทำไงดีละอาจารย์ น้องชายหนูนะอาจารย์นะ พอพูดถึงกรุงเทพฯ นี่มันไม่เอาเลย มันกลัว มันบอกว่าหนู不要去หรือหอก มันกลัวจะตายพอพูดถึงกรุงเทพฯ นี่อาจารย์ อาจารย์หนูว่าหนูบ้านนอกแล้วนะ น้องชายหนูนะบ้านนอกยิ่งกว่าหนูอีกนี่”

หากเราตั้งใจฟังเรื่องเล่าที่กะทิบรรยายให้ดีๆ จะเห็นได้ว่าประโยคตลกๆ นี้ไม่ตลกเอาเสียเลย แต่กลับสะท้อนภาพของสังคมไทยที่น่าเศร้าที่สุด นั่นคือภาพของความเป็นคนชายขอบของคนต่างจังหวัดต่อสังคมเมืองหลวง ความเป็นอื่นที่ถูกสร้างผ่านวาทกรรมหลักของเมือง อันได้แก่ ค่านิยมด้านวัตถุ สถานที่สิ่งปลูกสร้างสำคัญๆ อาทิ รถไฟฟ้า รถใต้ดิน เซ็นทรัลเวิลด์ สยามพารากอน สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างอย่างเป็นกระบวนการ ผ่านสื่อ ภาพยนตร์ มิวสิกวิดีโอ รถไฟฟ้า โทรศัพท์Blackberry หรือแม้กระทั่ง I-phone กลายเป็นสัญลักษณ์ของความทันสมัย เป็นปลายทางที่หลายคนฝันหา มายาคติเหล่านี้ทำให้กะทิและเพื่อนๆ รู้สึกถึง

การไม่เข้าพวก แยกแยกกับคนเมืองหลวงที่มีความชำนาญกับการใช้วัตถุสิ่งของเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวได้ดีกว่า เมื่อกะทิเอาตัวเองไปเปรียบเทียบกับคนเมืองกรุง จึงทำให้เธออดรู้สึกถึงความเป็นอื่นไม่ได้

เช้าวันอาทิตย์ที่ผ่านมามีโทรศัพท์แปลกเบอร์เข้ามาสามครั้ง ผู้เขียนโทรกลับไปที่ทราบว่าเป็นเบอร์ของกะทิ เธอเล่าด้วยเสียงสั่นเครือถึงสภาพการฝึกงานที่ไม่ต่างจากนรกในเมืองคิวไลซ์ สิ่งที่เคยกลัวยิ่งทำให้เธอกลัว แต่เรื่องเล่าที่สะกิดใจผู้เขียนไม่ได้เป็นสภาพที่กะทิกำลังเล่าให้ฟังว่าถูกโขกสับเยี่ยงทาสเพียงไรในโรงแรมหรูหรานถนนวนอลสตริต แต่กลับเป็นจากเล็กๆ ที่เป็นสาเหตุให้กะทิต้องมาฝึกที่โรงแรมแห่งนี้ กะทิเล่าว่าเธอและแมนเพื่อนร่วมรุ่นได้รับการตอบรับจากศูนย์การประชุมนานาชาติให้ฝึกงานฝ่ายต้อนรับ แต่เอาเข้าจริงทั้งสองคนก็ไม่ผ่านการตัดตัวเข้าฝึกงานด้วยเหตุผลสั้นๆ ที่กะทิเล่าไปหวัระะไปว่า

“เขาวาหนูพูดทองแดงนิอาจารย์ ตลกจะตาย เพื่อนหนูด้วยไม่ผ่านทั้งคู่ เขาทดสอบให้เราพูดกลาง เพื่อนกับหนูก็เลยสอบตก หนูว่าหนูทองแดงแล้ว เพื่อนหนูหนักกว่าหนูอีกนะอาจารย์ ตลกนิอาจารย์”

ระหว่างที่ฟังกะทิเล่า ผู้เขียนก็เฮฮาไปการวาดภาพตาม เนื่องจากพอจะเข้าใจบุคลิกของลูกศิษย์ทั้งสองคนดี ก็เลยฟังไปซ้ำไป หวัระะด้วยกันไป ตอนจบของเรื่องเล่าจากกะทิคือทั้งตัวเธอเองและเพื่อนร่วมชะตากรรมต้องเปลี่ยนที่ฝึกงานใหม่ ในที่สุดก็ไปฝึกที่โรงแรมดังระดับสี่ดาวย่านสีลม แต่คราวนี้ดูเหมือนฟ้าดินจะเล่นตลกกับเด็กต่างจังหวัดตามฉมหมยทั้งสองคนอีกรอบ วันที่กะทิโทรมา เธอบอกว่าตั้งแต่เข้ามาฝึกงานหนึ่งเดือนที่แผนกต้อนรับ เธอยังไม่ได้เปิดปากพูดเอปิชีแม้แต่สักคำเดียว เหล่าบรรดาพี่เลี้ยงต่างรุมกันเรียกใช้งานกะทิและแมนเด็กต่างจังหวัดหน้าใหม่ที่นานๆ ครั้งโรงแรมแห่งนี้จะมีนักศึกษาฝึกงานเข้ามา ในภาวะที่ธุรกิจยังไม่ฟื้นตัวจากเหตุการณ์บ้านเมืองไม่สงบ งานของกะทิสาวน้อยตัวเล็กๆ มอมบางในฝ่ายต้อนรับจึงกลายเป็นเด็กช่วยงานในครัว ชนของชนโตะ ตั้งแต่เข้ายันเย็น เป็นสภาพที่กะทิภาคภูมิใจที่จะเรียกว่าโรงแรมนรกด้วยการบรรยายสรรพคุณช่วงหนึ่งของการฝึกงานให้ฟังว่า

“อาจารย์รู้ไหม มันจะไม่ให้หนูเรียกว่านรกได้ยังไง หนูเดินจน ขอโทษนะ อาจารย์ ตื่นหนูบ่อยจนจะเป็นก๊ีบไปหมดแล้วนิ หนูไม่ไหวแล้วนิอาจารย์ หนูอยากกลับบ้าน เพื่อนหนูนะ ไม่สบายเขาก็ไม่ลา นาสงสารนิอาจารย์ที่ นี่นะอาจารย์หนูรู้แล้ว หนูเข้าใจแล้ว ไม่มีใครแคร์หนูเลย จริงๆ นะจารย์”

พอกะทิวางหูไปแล้ว เรื่องเล่าอันสนุกสนานของเธอ เสียงหัวเราะคล้ำ น้ำตาของกะทิไม่ได้ทำให้ผู้เขียนรู้สึกขำอีกต่อไป เสียงครวญจากความรู้สึกท้อ กลับทำให้ผู้เขียนรู้สึกคับข้องใจต่อความเป็นไปในสังคมบ้านเรา กะทิดูเหมือน จะไม่ได้รู้สึกโกรธเคืองผู้ประกอบการที่ปฏิเสธเธอและเพื่อน ทั้งๆ ที่สองคนอยู่ใน รายชื่อนักศึกษาฝึกงานตั้งแต่ที่แรกแล้ว สองคนกลับยอมรับแต่โดยดีว่าสอบ ตกเพราะตัวเองพูดภาษากลางไม่ชัด หนุ่มสาวทั้งสองไม่ได้คิดแม้แต่จะโต้แย้ง ต่อรอง อธิบายหรือขอความเห็นใจแต่อย่างใด กลับล้อเล่นเห็นเป็นเรื่องขบขัน ทั้งๆ ที่เคยมุ่งมั่นจะมาเรียนรู้จากบริษัทแห่งนี้ ในความเข้าใจของนักศึกษา ทั้งสองคนถึงแม้ว่าจะเสียใจที่โดนปฏิเสธ แต่ก็คิดว่านี่คือสิ่งที่องค์กรพึงทำ เป็นสิ่งที่ ถูกต้องเหมาะสมแล้ว

ในสังคมมหาวิทยาลัยของผู้เขียนนั้น นักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ ที่มีกะทิและแมนเป็นส่วนหนึ่งนั้น มักจะคุ้นเคยกับความรู้สึกที่นักศึกษาคนอื่นมอง ว่าสาขาภาษาอังกฤษคือสาขาที่มีคนเก่ง ฉลาด ทันสมัย ดูรุ่มรวยว่านักศึกษา สาขาภาษาอื่นๆ เวลาที่มีกิจกรรมอะไรก็มักจะสร้างสีสันและดึงดูดความสนใจ อย่างมากมาย ค่านิยมดังกล่าวนี้สะท้อนถึงการถูกจัดวางภาษาอังกฤษให้อยู่ใน ตำแหน่งที่สูงกว่าภาษาอื่นๆ (hierarchical discourse) แม้กระทั่งภาษาไทย แต่ หากมาดูความสามารถของผู้เรียนกันเป็นรายคนแล้ว จากประสบการณ์ของผู้เขียน ความเชื่อนี้ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความจริงเท่าใดนัก เป็นแค่เพียงค่านิยมเท่านั้น ส่วนนี้เองที่ทำให้บางคนเข้ามาเลือกเรียนภาษาอังกฤษ เพราะคิดว่าราคาหรือค่า ทางสังคมและเศรษฐกิจของภาษาอังกฤษสูงกว่าภาษาอื่น (Kumaravadivelu, 2006). ไม่ใช่เพราะความอยากรเรียนรู้สนใจในตัวภาษาจริงๆ

สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องเล่าของกะทิก็คือ วาทกรรมสร้างค่าแห่ง การยอมรับภาษาอังกฤษในชุมชนมหาวิทยาลัยไม่ได้ทำให้เธอมั่นใจที่จะนำไป

ใช้ใช้อีกบริบทหนึ่งของเมืองหลวง เพราะที่บริบทใหม่กะทิและแมนถูกวัดด้วยวาทกรรมอีกประเภทหนึ่ง (competing discourse) นั่นคือเรื่องของภาษามาตรฐาน (standard discourse) หรือสำเนียงมาตรฐาน (standard accent) ที่มีอำนาจนำทางวัฒนธรรม (Gramsci, 1992) ซึ่งในที่นี้ไม่เกี่ยวข้องกับภาษาอังกฤษ แต่เป็นภาษาที่หนึ่งหรือภาษาแม่ของนักศึกษาเอง เป็นภาษาที่ถูกใช้ผ่านมายาคติที่สังคม ให้เป็นคุณค่าหลักในการกำหนด เช่นเป็นกฎเกณฑ์ในการสอบคัดเลือกเข้าทำงาน เข้าเรียนในสาขาวิชาอาชีพ ก่อนกะทิจะได้ฝึกงานและแสดงความสามารถด้านภาษาอังกฤษ เธอกลับถูกวัดด้วยมาตรฐานสำเนียงไทยกลาง และที่สุดก็ถูกปฏิเสธด้วยคุณค่าของตัววัดที่เธอไม่สามารถทำได้ นั่นคือการพูดกลางติดสำเนียงใต้หรือที่คนใต้เรียกว่า “แหลงทองแดง”

ในความเป็นจริงดูเหมือนว่า ภาษากลางทองแดงที่ดำรงอยู่และได้รับการยอมรับทางสังคม มักจะถูกตอกย้ำผ่านวาทกรรมประเภทล้อเลียน ตลกโปกฮา ซึ่งถือเป็นวาทกรรมชั้นสองที่ส่งผ่านความขบขัน เช่น ผ่านตัวละครหลังข่าว รายการตลกก่อนบ่ายคลายเครียด ตลกคาเฟ่ โฆษณาสินค้า หรือมิวสิกวิดีโอ แต่ไม่ใช่ในชีวิตจริงที่เป็นทางการและน่าเชื่อถือ ภาษากลางทองแดงถูกจัดวางให้มีความเป็นอื่นเมื่อเทียบกับภาษากลางกรุงเทพฯหรือที่คนใต้ล้อกันว่า “สำเนียงคนกรุงเต็บ” คงปฏิเสธไม่ได้ว่าแม้คนใต้เองหลายคนก็ใฝ่ฝันที่จะทำให้สำเนียงกลางทองแดงลบเลือนไปจากชีวิต โดยเฉพาะเมื่อเข้า “กรุงเต็บ” แล้วจะต้องพยายามพูดให้มีสำเนียงทองแดงน้อยที่สุดเพื่อจะได้ไม่รู้สึกแปลกแยกกับคนเมืองหลวง

ถึงตรงนี้ผู้เขียนเริ่มไม่แน่ใจว่าระหว่างที่ฝึกงานอยู่นี้กะทิกับแมนจะรู้สึกตลกกับสำเนียงทองแดงของตัวเองหรือของคนอื่นอยู่อีกหรือไม่

เรื่องของอาจารย์ถัง: ภาษาภาษาอังกฤษน่าเคารพกว่าภาษาไทย

อาจารย์ถัง นามสมมติ เป็นชาวดัตช์ เป็นชาวใต้หวัน อยู่ในประเทศไทยห้าปีก่อนมาเป็นอาจารย์ประจำที่สถาบันการศึกษาเดียวกับผู้เขียน อาจารย์ถังเคยสอนภาษาจีนในมหาวิทยาลัยราชภัฏในจังหวัดภาคกลางมานานพอสมควร ดังนั้นความสามารถในการพูดภาษาไทยของอาจารย์ถังเรียกได้ว่า อยู่ระดับดีเยี่ยม ถึงขั้นที่สามารถเข้าใจสำนวนไทย ศัพท์แสลง คำแสลงเลยทีเดียว โดยนิสัย

ใจคอแล้วอาจารย์ถึงเป็นคนสุภาพอ่อนน้อม เอาใจเขามาใส่ใจเรา หากไม่มองอย่างพินิจพิจารณาผู้ที่ไม่คุ้นเคยก็อาจจะคิดว่าเธอเป็นคนไทยเสียอีก ผู้เขียนได้มีโอกาสสนิทสนมกับอาจารย์ถึง เรามักจะหากิจกรรมที่ทำร่วมกันทำร่วมกันอยู่บ่อยๆ ไม่ว่าจะเป็นการไปจ่ายตลาดสด ไปทำบุญ เดินชายทะเล นั่งร้านน้ำชา วิวาห์ที่บ้านวิจารณ์เมือง แลกเปลี่ยนทัศนะหลากหลายเรื่องตั้งแต่เรื่องเกี่ยวกับการเรียน การสอน การใช้ชีวิต ไปจนถึงโลกส่วนตัว ทำให้พอเข้าใจความเป็นไปเกี่ยวกับโลกส่วนตัวของอาจารย์อยู่พอสมควร อาจารย์ถึงเองก็เปิดโลกของประเทศได้วันให้ผู้เขียนได้รับรู้ในหลายเรื่องที่ไม่เคยรู้มาก่อน ได้เห็นความคับข้องใจของการเป็นอาจารย์สอนภาษาจีนชาวไต้หวันที่ไม่ได้มีอิสระมากนักในการที่ต้องสอนตามรูปแบบของจีนแผ่นดินใหญ่

ผู้เขียนไม่เคยเห็นใครรักสัตว์เท่าอาจารย์ถึงมาก่อนโดยเฉพาะแมวและสุนัข มีบรรดาสัตว์มากมายที่หลงมาอยู่บริเวณหอพักของมหาวิทยาลัย ในบริเวณที่อาจารย์ถึงพอจะช่วยเหลือได้ ก็จะได้รับความรักความเมตตาจากเธอ แบบที่ผู้เขียนเห็นแล้วก็อดชื่นชมไม่ได้ในทุกครั้งที่ได้เห็นเธอดูแลเพื่อนร่วมโลกอย่างเอ็นดู และผูกพัน ประกอบกับความเป็นคนไกลบ้าน ดังนั้นอาจารย์ถึงเลยตัดสินใจเลี้ยงดูแมวหลายจุดสีดำขนานาเอ็นดูสองตัวอย่างจริงจังในห้องพักของเธอ กลายเป็นสมาชิกครอบครัวเดียวกัน ซึ่งตามระเบียบของมหาวิทยาลัยแล้วการเลี้ยงสัตว์ในบริเวณที่พักบุคลากรนี้เป็นสิ่งที่ผิดระเบียบ อาจารย์นั้นมาทราบในภายหลังว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่เธอสังเกตเห็นไม่ใช่เธอคนเดียวที่เลี้ยงแมวในห้องพัก ผู้อาศัยร่วมหอพักคนอื่นๆ ก็ปฏิบัติไม่แตกต่างกัน บางคนเลี้ยงแมว บางคนเลี้ยงสุนัข เธอจึงไม่ได้คิดว่าตัวเองทำผิดวินัยแต่อย่างใด วันหนึ่งไม่นานหลังจากมีความสุขกับการมีแมวสองตัวเป็นเพื่อนเล่น (อาจารย์พูดกับแมวด้วยภาษาจีนเสมอ) อาจารย์ถึงก็ได้รับจดหมายจากฝ่ายที่เกี่ยวข้อง บอกว่าอาจารย์ทำผิดกฎ ขอให้เลิกเลี้ยงแมว มิเช่นนั้นจะไม่มีสิทธิได้พักอาศัยต่อไป

หลังจากเข้าใจสาระสำคัญของจดหมายฉบับภาษาไทยจากที่ผ่านล้ามแปลให้ฟัง อาจารย์ถึงจึงเขียนจดหมายเป็นภาษาอังกฤษกลับไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อความในจดหมายบอกว่า เธอไม่เข้าใจภาษาไทย ขอให้เขียนข้อความมาหาเธอใหม่เป็นภาษาอังกฤษ อาจารย์ถึงเปรียบกับผู้เขียนแบบตัดพ้อและอึดอัด

ว่า “แล้วฉันจะเข้าใจได้อย่างไร ฉันอ่านภาษาไทยไม่ได้ และทำไมเป็นแบบนี้ ฉันเห็นคนอื่นเขาก็เลี้ยงแมวกัน นี่มันสองมาตรฐานนะ ฉันไม่เข้าใจจริงๆ เลย” แล้วประโยคทองของอาจารย์ถึงที่พรังพูลลำดับต่อมา ได้กลบเสียงลมพัดจากทะเล อ่าวไทยไปในทันที

“ทำไมนะพี่ ฉันขอถามหน่อยได้ไหม เวลาฉันพูดภาษาอังกฤษกับคนไทย ฉันรู้ว่าเขาไม่เข้าใจ แต่ฉันรู้สึกว่าเขาก็เคารพฉันมากกว่าเวลาฉันพูดภาษาไทยกับเขา ทำไมล่ะพี่ ฉันไม่เข้าใจเลย ทำไมเป็นแบบนี้ ฉันคิดว่าการที่ฉันพูดภาษาไทยจะทำให้เขาคิดว่าฉันเข้าใจเขา พยายามให้เขารู้สึกว่าฉันเป็นแบบเขา แบบพวกเดียวกับเขา แต่ตอนนี้ฉันคิดว่าไม่ใช่ ฉันรู้สึกว่าเขาเคารพฉันน้อยกว่า ฉันไม่เข้าใจเลยจริงๆ ว่าทำไมฉันเห็นกับอาจารย์ฝรั่งเขาเขียนภาษาอังกฤษ แต่ทำไมกับฉันเขาเขียนภาษาไทย เขาก็รู้ว่าฉันพูดภาษาไทยได้แต่อ่านภาษาไทยไม่ได้นี่ะ”

ผู้เขียนไม่อาจหาคำอธิบายที่เหมาะสมให้อาจารย์ดังได้ ก็ได้แต่แสดงความเห็นใจและพุดปลอบใจเธอด้วยประโยคเดิมๆ อันแสนจะน่าเบื่อและไร้ซึ่งความหวังว่า “ก๊นึละประเทศไทยอาจารย์” ความเป็นสองมาตรฐานตลอดจนค่านิยมเรื่องของภาษาอังกฤษที่เอามาวัดคุณค่า ความสามารถของคนหรือกีดกัน (discrimination) กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) สะท้อนชัดอยู่ในคำพูดของอาจารย์ดัง ในมุมมองของชาวต่างชาติคนนี้ เธอพยายามเรียนรู้ภาษาไทย โดยเฉพาะภาษาพูดเพื่อจะได้มีความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งของคนไทยหรือคนข้างใน (the insider) ไม่อยากรู้สึกแปลกแยกเหมือนเป็นคนอื่น และหวังว่าการเลือกใช้ภาษาท้องถิ่นจะได้รู้สึกกลืน (assimilation) กับวัฒนธรรมไทยมากกว่าการใช้ภาษาอังกฤษ (ซึ่งอาจารย์ดังก็มีความสามารถสื่อสารได้อย่างดีเยี่ยม) นั่นคือเวลาสื่อสารกับคนไทยจะได้มีความรู้สึกเป็นกันเอง

แต่เหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้อาจารย์เดินทางมาถึงทางแพร่งของการทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมที่สอง เธอเริ่มรู้สึกถึงการไม่อยากเป็นคนใกล้ชิดคนข้างในหรือคนท้องถิ่น (the local) แต่กลับอยากเป็นคนอื่น (the other) นั่นคือการได้รับการปฏิบัติเหมือนอาจารย์ต่างชาติคนอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์ฝรั่ง

เพราะในที่สุดเธอก็ได้เรียนรู้ว่าการสื่อสารด้วยภาษาไทยไม่ได้ให้สิทธิพิเศษกับเธอเหมือนเวลาเธอใช้ภาษาอังกฤษ การปฏิบัติของคนไทยต่อเธอทำให้อาจารย์ถึงตระหนักในการเป็นวาทกรรมที่สูงส่งกว่า (privileged discourse) ของภาษาอังกฤษเมื่อเปรียบเทียบกับภาษาไทย อภิสัทพ์ที่มีอยู่ในภาษาอังกฤษหรือผู้พูดภาษาอังกฤษนั้นเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นมา กำหนดเป็นวาทกรรมที่ทำให้ภาษาอังกฤษมีความเป็นอื่น แต่เป็นความเป็นอื่นในนัยยะที่อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าในเชิงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของวาทกรรม (hierarchical discourse) จากกรณีของอาจารย์ถึงเห็นได้ชัดเจนว่าภาษาอังกฤษสะท้อนคุณค่าเชิงสังคมที่เหนือกว่าภาษาไทย ทั้งๆ ที่คนไทยหลายๆ คนสื่อสารภาษาอังกฤษไม่ได้แต่ก็ให้ค่ากับภาษาต่างประเทศชนิดนี้ วางมันไว้ในตำแหน่งของปิรามิดแห่งคุณค่าที่สูงกว่าภาษาอังกฤษในประเทศไทยถึงแม้จะเป็นภาษาของคนอื่น (Watkhaolam, 2005) แต่สูงค่า เป็นที่ใฝ่ฝันของหลายคน ที่อยากเปลี่ยนลิ้นแบบไทยๆ ให้พูดได้เหมือนฝรั่ง (Buripakdi, 2012)

ในเบื้องต้นอาจารย์ถึงเลือกที่จะสร้างสัมพันธ์กับวัฒนธรรมใหม่ด้วยการคิดว่าการสื่อสารด้วยภาษาไทย เพราะเธอคิดว่าจะทำให้เข้าถึงจิตใจคนไทยและวัฒนธรรมไทยโดยรวมได้มากขึ้น แต่เหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้อาจารย์ถึงเริ่มถามตัวเองถึงกาลละและเทศะในการใช้ภาษาไทยว่าเมื่อไหร่ควรใช้หรือไม่ควรใช้ และเมื่อไหร่ควรใช้ภาษาอังกฤษ ไม่น่าเชื่อว่าการใช้ภาษา การพูด การสื่อสาร และอานุภาพของภาษาจะทำให้คนเรารู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจได้ขนาดนี้ และทำให้เขารู้สึกถึงการเป็นพวกเดียวกันหรือเป็นแค่คนอื่น เรื่องเล่าของอาจารย์ถึงก็จบลงด้วยข้อคิดที่ว่า บางครั้งการเป็นคนอื่นไม่ได้หมายถึงความต่ำต้อยด้อยค่า วาทกรรมการสร้างความเป็นอื่นก็สามารถทำให้ตำแหน่งความเป็นอื่นนั้นเป็นจุดที่น่าอยู่ มีคุณค่าทางสังคมที่สูงส่งกว่าความไม่เป็นอื่นได้อย่างไม่สามารถหาเหตุผลใดๆ มาอธิบายได้²

² จนถึงขณะนี้อาจารย์ถึงไม่เคยได้รับการติดต่อกลับเกี่ยวกับจดหมายเรื่องแมวในฉบับภาษาอังกฤษที่ร้องขอไป

เรื่องของพัน: จากภาษาอังกฤษบ้านนอกสู่ภาษาอังกฤษศิวิไลซ์

เรื่องเล่าที่สามเป็นเรื่องสั้นๆ มาจากแหล่งที่ใกล้ตัวผู้เขียน ผ่านลายมือเขียนของพัน นักศึกษาด้านภาษาอังกฤษชั้นปีที่สี่ เพื่อนร่วมรุ่นของกะทิ ขณะนี้กำลังฝึกงานอยู่เช่นเดียวกัน เรื่องเล่าของพันเป็นส่วนหนึ่งของการบ้านที่นักศึกษาทุกคนในวิชานี้จะต้องเขียน นั่นคืออัตชีวประวัติการเรียนภาษาอังกฤษ ในงานเขียนชิ้นนี้ พันตั้งชื่อหัวข้อว่า จากภาษาอังกฤษบ้านนอกสู่ภาษาอังกฤษศิวิไลซ์ (*Rural English to Civilized Thinglish*) พันเล่าถึงแรงบันดาลใจ ความรู้สึก ประสบการณ์ต่อการเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ห้าจนถึงปัจจุบันอย่างน่าติดตาม แม้ภาษาเขียนจะไม่ถูกหลักไวยากรณ์นัก แต่ตัวตนและจิตใจของผู้เล่าชัดทุกถ้อยคำ พันเขียนงานตรงไปตรงมา น่าอ่าน ในตอนหนึ่งเขาเปิดเผยความมุ่งมั่น ความฝัน ปัญหาและอุปสรรคต่อการเรียนภาษาอังกฤษ ตอนนี้พันซึ่งเรียกตัวเองว่าหนุ่มบ้านนอก (A rural boy) เขียนบรรยายว่า

“เป็นครั้งแรกที่ผมรู้สึกไม่มีความสุขกับการเรียนภาษาอังกฤษที่มหาวิทยาลัย เพราะผมรู้สึกอิจฉาคนอื่นที่ฉลาดกว่าผม ผมเก็บตัวเองและเอาแต่อ่านหนังสือไวยากรณ์ (*For the first time, I was not happy with studying English in university because I envied some friends who were smarter than me. I folded myself to live alone and read the grammar book a lot.*)”

พันบรรยายถึงความพยายามมากมายที่จะจัดการกับความรู้สึกที่ตัวเองไม่เก่งภาษาอังกฤษ ด้วยการท่องไวยากรณ์และปรับทัศนคติที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ แต่ทำอย่างไร ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ความไม่เก่งหรือความเป็นอื่นเมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนร่วมรุ่น ยิ่งถูกตอกย้ำเขามากขึ้นเมื่ออาจารย์ที่สอนพันบอกเขาว่า *You were in symptom of Thinglish*

“ผมทำงานกับอาจารย์และพยายามฝึกพูด แต่ก็ต้องช็อกเมื่ออาจารย์บอกว่าผมมีอาการของทิงกริส (การพูดภาษาอังกฤษแบบไทยๆ) ครั้งแรกผมไม่รู้วาทิงกริสคืออะไร แต่หลังจากนั้นผมมีโอกาสเรียนวิชาไทยศึกษา ซึ่งสอนเรื่องนี้ด้วย (*I went to work with teacher and tried to speak*

with them but I had to be shocked because the teacher told to me that you were in symptom of Thinglish. For the first time, I didn't understand what the Thinglish was but after that I had a chance to study in Thai study subject which thought about Thinglish too.)"

พันบอกตัวเองว่า เขาได้เลือกแล้วที่จะใช้ภาษาอังกฤษแบบไทยๆ (Go to be Thinglish) ยอมรับถึงอาการหรือความแปลกแยกจากคนอื่นในเรื่องการความสามารถด้านการใช้ภาษาอังกฤษ ถึงตรงนี้พันเขียนบรรยายว่า "OMG! I knew with Thinglish and it seemed to be my intimate companion, Hahahaha ตายละ รู้แล้วๆ คราวนี้ผมรู้แล้วว่าทิงกริสคืออะไร มันเป็นเพื่อนแท้ของผมเลยนะ ผมว่า ฮ่าฮ่าฮ่า"

ในบทสุดท้ายของอัตชีวประวัตินี้ พันย้ำว่าเขาเห็นความสำคัญของภาษาอังกฤษและมุ่งมั่นที่จะพัฒนาความสามารถของตัวเอง บนถนนที่เขาเองก็ยอมรับว่าไม่ได้โรยด้วยกลีบกุหลาบ แต่จะต้องทำงานหนักและขยันเท่านั้น ถึงจะไปถึงจุดที่เขาฝันหาความสามารถที่จะใช้ civilized English ได้ในวันหนึ่ง ในบริบทที่โลกการศึกษาที่ควรตระหนักและส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษแบบหลากหลายที่เคารพความแตกต่างของการใช้ภาษาแต่ละท้องถิ่น (Kachru, 1996) แต่พันกลับต้องดิ้นรนเพื่อให้ได้รับการยอมรับในโลกของภาษากระแสหลัก

บทสรุป

เรื่องเล่าสามเรื่องนี้เกิดขึ้นต่างเวลา ต่างสถานที่ ต่างเหตุการณ์ แต่กลับมีลักษณะร่วมกันหนึ่งประการ นั่นคือการมีสถานะความเป็นอื่น (Said, 1994) ในกระแสหลักของสังคม อำนาจภาพของการใช้ภาษา ไม่ว่าจะเป็นภาษาใดก็ตาม มักจะผ่านวาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่งที่เกิดขึ้นอย่างซ้ำๆ ผ่านการปฏิบัติจนกลายเป็นความเชื่อ เห็นเป็นสิ่งที่ปกติธรรมดา ในที่สุดก็กลายเป็นแบบแผนหรือชนบทที่สังคมส่วนใหญ่เอาไปใช้วัดคุณค่าการกระทำ พฤติกรรมของคนอื่น การทำให้ผู้ใช้ภาษา มีความเป็นอื่นกระทำในรูปแบบหลากหลาย ความหมายของความเป็นอื่นที่ถูกสร้างผ่านแต่ละวาทกรรมนั้นก็แตกต่างกัน ความเป็นอื่นจะมีความหมายต่อผู้ที่ได้รับการตีป้ายผู้เป็นอื่นหรือไม่เข้าพวกนั้นก็แตกต่างกันไปเช่นเดียวกัน

จากเรื่องเล่าข้างต้น สำเนียงกลางทองแดงของกะทิกลายเป็นอื่นในสังคมการทำงานที่ไม่เปิดรับความแตกต่างของความแปลกแปร่งของเส้นเสียงและสำเนียงท้องถิ่น เรื่องเล่าของกะทิและอาจารย์ดังทำให้เห็นว่าภาษาอังกฤษได้รับการให้ค่ามีอำนาจทางสังคมสูงในบริบทหนึ่ง แต่ในอีกบริบทหนึ่งวาทกรรมอีกประเภทหนึ่งนั่นคือสำเนียงภาษากลางหรือมาตรฐาน (Standard accent) ได้รับการให้ค่าในสังคมใหม่มากกว่า สำเนียงภาษากลายเป็นไม้บรรทัด เพื่อวัด และจัดประเภทคน (Bamgose, 2000, p. 2) หรือเป็นเครื่องมือแห่งชนชั้น (Canagarajah, 1999, p. 29)

แต่ละชีวิตจากเรื่องเล่าข้างต้นต่างผ่านประสบการณ์ของการถูกทำให้เป็นอื่นในบริบทที่แตกต่างกัน ในขณะที่เดียวกันแต่ละคนมีวิธีการจัดการกับความเป็นคนชายขอบในรูปแบบที่ไม่เหมือนกัน

- กะทิและแมนไม่ได้คิดที่จะต่อสู้ หรือต่อรองกับความเป็นอื่นที่สังคมกระแสหลักหยาบยึ้นให้ สถานะของการเป็นนักศึกษาฝึกงาน การเป็นเด็กต่างจังหวัด ความตื่นกลัวเมืองหลวง บังคับเหล่านี้ทำให้กะทิไม่มีทางออกอื่น นอกจากยอมรับและจำนนต่อสภาพความเป็นอื่น
- อาจารย์ยังได้เรียนรู้ข้อดีของการเป็นอื่น เธอต้องจำใจเดินถอยห่างออกไปจากวัฒนธรรมไทย อันเป็นวัฒนธรรมเยือกอีกหนึ่งก้าว เพื่อจะได้เป็นคนนอก อาจารย์ตระหนักรู้ที่จะเลือกใช้ภาษาอังกฤษเมื่อเธอรู้สึกว่าจะควรได้รับการยอมรับเหมือนอาจารย์ต่างชาติคนอื่น ๆ ในที่สุดเธอต้องเลือกที่จะเป็นคนอื่นทั้งๆที่ไม่อยากจะเป็น
- สำหรับพันนั้น ภาษาคือเวทีแห่งการปะทะต่อรอง (language as a site of struggle) กับวาทกรรมหลัก (Pennycook, 1995, p. 51) เขาเรียนรู้ที่จะต่อรองกับความเป็นอื่น ที่กระแสหลักของการเรียนภาษาอังกฤษขีดเส้นใต้ให้ยื่น เขาพยายามมองคุณค่าความเป็นอื่นของการพูดภาษาอังกฤษแบบไทยๆ (*Thinglish*) เพราะได้เรียนรู้ว่าการเข้าไปอยู่ในกระแสหลักของการพูดภาษาอังกฤษที่ไม่มีสำเนียงไทย (Accented English) นั้นเป็นสิ่งที่ยากมาก จึงเลือกที่จะยอมรับสภาพความเป็นอื่นที่ตัวเองเป็น

เรื่องเล่าสามเรื่องนี้เหมือนเป็นกระจกที่ฉายให้เห็นความเป็นอื่นที่อาจจะแตกต่างจากความเป็นอื่นที่เราอาจคุ้นเคย อย่างไรก็ตามไม่ว่าความเป็น

อื่นจะอยู่ในรูปแบบไหน ความเป็นอื่นนั้นต่างสะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียม ความเอารัดเอาเปรียบ การกดขี่ทางสังคม ในที่นี้คือการใช้อำนาจของวาทกรรมหลักของสังคมผ่านภาษาไทยกลางและภาษาอังกฤษเพื่อสร้างความชอบธรรม หรืออำนาจนำ (Hegemony) ให้กับความคิดกระแสหลัก

เอกสารอ้างอิง

- Bamgbose, A. (2000). **Language and exclusion**. Hamburg and London: Lit Verlag.
- Bourdieu, P. (1991). **Language and symbolic power**. Oxford: Polity.
- Buripakdi, A. (2012). On professional writing: Thai Writer's views on their English. *International Journal of Applied Linguistics*, 22(2). 245-264.
- Canagarajah, A. S. (1999). **Resisting linguistic imperialism in English teaching**. Oxford: Oxford University Press.
- Gramsci, A. (1992). **Prison Notebooks**. New York City: Columbia University Press.
- Kachru, B. B. (1996). The paradigm of marginality. *World Englishes*, 15(3), 241-255.
- Kramsch, C. (2007). **The multilingual subject**. Oxford: Oxford University Press.
- Kumaravadivelu, B. (2006). Dangerous liaison: Globalization, empire, and TESOL. In J. Edge (Ed.), *(Re-) locating TESOL in an age of empire* (pp. 1-26). New York: Palgrave Macmillan.
- Lippi-Green, R. (1997). **English with an accent: Language, ideology and discrimination in the United States**. London: Routledge.
- Pennycook, A. (1995). English in the world and the world in English. In J. W. Tollefson (Ed.), **Power and inequality in language education** (pp. 34-58). Cambridge: Cambridge University Press.
- Said, E. W. (1994). **Culture and imperialism**. London: Vintage.
- Watkhaolarm, P. (2005). Think in Thai, write in English: Thainess in Thai literature. *World Englishes*, 24(2), 145-158.